

Marinarkeologiskt läger i Härpes 1994

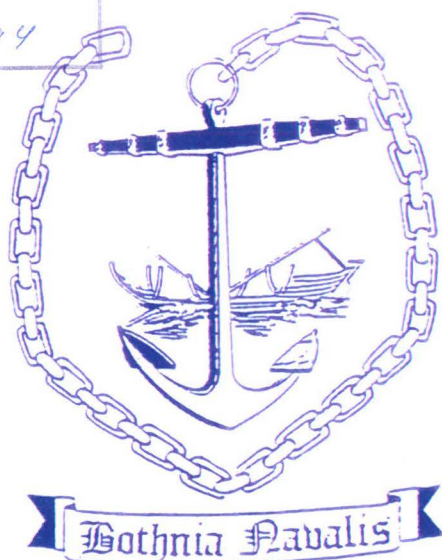
TRUTHÄLLAN 44:2

SVARTHÄLLAN 44:1

FINNVIKEN 44:3/101779

MUSEOVIRASTO
4 / 5 19 95
Dno 23 / 311 / 1994

Förord

Årets dykningar är en direkt följd av tidigare undersökningar i området (1990, 1991 och 1992) och målsättningen är att finna rester av fartyg och lösa fynd. Under våren, isamband med Närpes Sportdykares dykkurs och första övningarna i öppet vatten, kom en av våra äldre dykare på ett trästycke ("utanför tallen", som han uttryckte det) som liknade en bottenstock i ek. Denna fyndplats är väl skyddad för väder och vind, vilket i sin tur ha betytt att området har varit absolut den sista platsen man valt på ett dykläger (för enkelt?). I och med detta fynd blev denna "reservplats" högintressant och man beslöt på stående fot att undersöka området noggrannare och fick till sin förvåning se att den innehöll en massa spännande fynd.

Vi utgick från öns norra spets och delade in dykområdet i 25 meters sektorer i öst/västlig riktning med syftkompass. Målsättningen var främst att kartlägga områdets storlek och det visade sig att fyndområdet började vid 25 meterslinan från nordspetsen. (motsvarande +höjd på land är ca 2,5 m över havet). Detta tyder på att fyndmaterialet börjar precis vid norra ändan vid tidpunkten för förlisningen, ifall materialet är från Stora Ofredens dagar. Detta kan vi helt tro på, eftersom fyndmaterialet är identiskt med fynden vid Svarthällan (där man fann en rysk bronskanon från 1704). Enda problemet är att fynden ligger djupt under den visuella botten, ca 40-50 cm, vilket betyder att det fordras både skicklighet och kraft för att hitta metallföremål som ligger i gruslagren. Mammutpumpning prövades med varierande framgångar under lägerveckan i området, men det gav mersmak.

Området kring Svarthällan är ett "säkert" ställe vad gäller fynd, vilket också besannades detta läger; reseikon, silversked och pennfodral för att nämna några intressanta fynd. En del av fynden gjordes upp på "torra land", nämligen uppe på grynnan under stora stenar.

Årets läger kunde genomföras tack vare bidrag från Undervisningsministeriet och Svenska Österbottens kulturfond (summa 13.000 mk) samt välvilligt inställda bybor från Kalax, samfälligheten och fiskargillet i byn.

MUSEOVIRASTO
TUTKIMUSOSASTO
Merihistorian toimisto

Helsinki 20.5.1994

No 23/311/1994
Viite Tutkimuslupa-anomus
23/311/1994

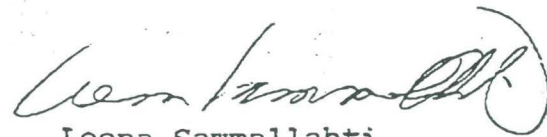
Pietarsaaren kaupunginmuseo
Tom Jylhä
Isokatu 2
68600 Pietarsaari

Asia Tutkimuslupa

Pietarsaaren kaupunginmuseo ja merihistoriallinen yhdistys Bothnia Navalis ry ovat anoneet tutkimuslupaa Maksamaan kunnan Ryssbergetin sekä Närpiön kunnan Truthällanin ja Svarthällanin alueille; tarkoitus on jatkaa venäläisen kaleerilaivaston jäänteiden tutkimista. Edellinen tutkimuslupa samaan tarkoitukseen myönnettiin kesä- ja syyskaudeksi 1993, ja raportti saapui merimuseoon sopimuksen mukaisesti 7.9.1993.

Museovirasto on päättänyt muinaismuistolain (295/63) 10§:n 1. momentin perusteella oikeuttaa Pietarsaaren kaupunginmuseon ja Bothnia Navalis ry:n jatkamaan Ryssbergetin hylkyjen tutkimuksia mainituilla alueilla ajalla 20.5.-31.12.1994. Tutkimuksia valvoo Pietarsaaran kaupunginmuseo, ja vastuuhenkilönä toimii museomestari Tom Jylhä. Tutkimusraportti tulee toimittaa museovirastolle 31.3.1995 mennessä. Museovirasto tähdentää, että löytyneistä hylkyistä ja hylkyosista tulee muinaismuistolain mukaisesti tehdä ilmoitus museovirastolle.

Pietarsaaren kaupunginmuseo vastaa mahdollisista esinenostoista sekä esineiden konservoinnista ja luetteloinnista. Museon tulee ottaa yhteyttä Suomen merimuseoon saadakseen merimuseon päänumeron esineille. Esineiden lopullisesta sijaintipaikasta päätetään erikseen.

Leena Sammallahti

Yli-intendentti

Eero Sala

Vs. tutkija

Tiedoksi: Pohjanlahden merivartiosto

Vaatatukseen pyydyttiin viittamaan kirjelmän numeroon ja päiväykseen

013314V/8810.133/P

Plan för dykeri 1994/vecka 28 i Närpes/Bothnia Navalis

1. Ritning av vrak i Finnviken/ejektorpumpning
2. Mammutpumpning vid "Nordpolen" (magnetiskt område norr om Svarthällan)
3. Detektorsökning norr om Svarthällan (mellan Nordpolen och Svarthällan)
4. Sektorsökning ost om Svarthällan vid 120 m (samma som 1992)
5. Sökning med magnetometer/Svarthällan-Truthällan
6. Truthällan; reservområde (landsökning i "svackan" och dykning i lä på insidan av Truthällans norra del).

Detta program kommer att genomföras i mån av möjlighet (väderreservation) och vi tar det inte som någon prestigeförlust ifall något område lämnar; Det kommer nya år!

Bilaga till planen är kartkopia (förminskad 70% av skala 1:10.000) med de olika dykplatserna inritade.

PROGRAM för lägerveckan i Närpes: 11-17.07.94

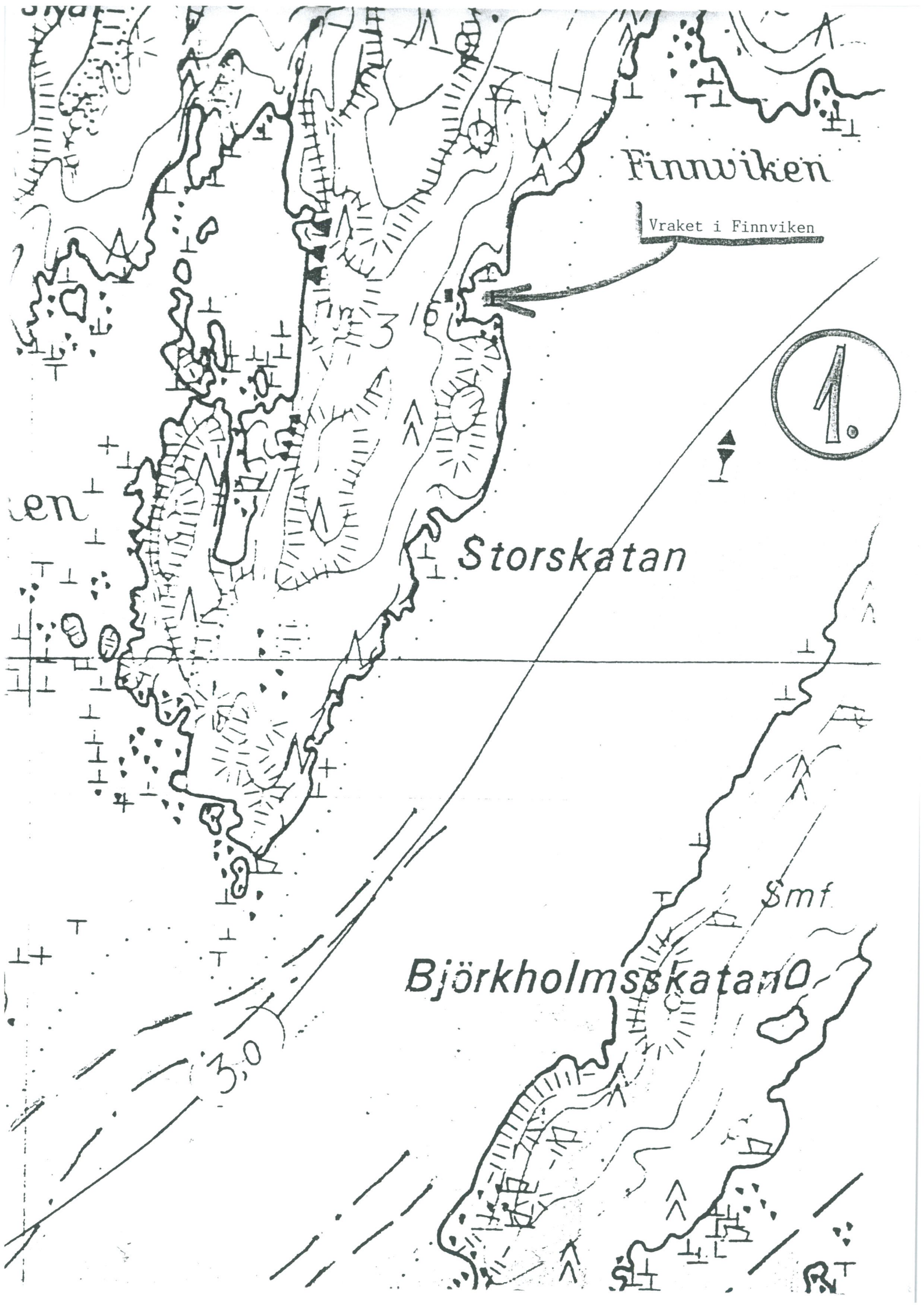
arr. Bothnia Navalis och SCUBA 77

- 9.07   uppbyggnad av lägret (SCUBAs medlemmar)
- 11.07   10.00   Avfärd från Vargholmen i Kalax (bifogad karta)
                  11.00   Ankomst till Ängsögrund (lätt lunch)
                  13.00   Gruppdiskussion och dykpass I   kaffe med i termos
                  17.00   Middag
                  19.00   Båten in till Vargholmen
                  21.00   Båten ut från Vargholmen
                  21.00   Vad gjorde vi i dag ? / kvällsbit / bastu
                  22.30   TYSTNAD
- 12.07   06.30   Väckning och frukost
                  07.30   Avfärd till dykpass II
                                  kaffe
                  11.00   Lunch
                  13.00   Avfärd till dykpass III
                                  kaffe
                  17.00   Middag
- 19.00   Båten in till Vargholmen (varje kväll under veckan)
←   21.00   Båten ut från Vargholmen (varje kväll under veckan)
                  21.00   Vad gjorde vi i dag ? / kvällsbit / bastu
                  22.30   TYSTNAD

13.07, 14.07 och 15.07 enligt samma mönster som ovan

- 16.07   06.30   Väckning och frukost
                  07.30   Avfärd till dykpass X
                                  kaffe
                  11.00   Lunch
                  13.00   Gruppdiskussion och värdering av lägret
                                  kaffe
                  17.00   Festmiddag och fri samvaro
- 17.07   10.00   Frunch (frukost+lunch) och rivning av lägret
                  14.00   Avfärd till Vargholmen

lägret kommer att genomföras enligt ovan stående mönster.
Endast vädret kan rubba planerna.

Finnviken

Vraket i Finnviken

Storskatan

Björkholmskatan

Smf

en

3.0

10

VRAKET I FINNVIKEN

Vraket i Finnviken har varit känt av lokalbefolkningen en längre tid och på lägret 1991 beslöt man att ta en närmare titt på det. Vraket videofilmades och huvudmåttan mättes. När man fann kanonkulor i vraket blev det strax intressantare. Det konstaterades redan under lägret att det inte var frågan om en galär, eftersom båten var alltför kraftigt byggt och dessutom på klink. Experter som sett videoupptagningen anser att det rör sig om en s.k. svensk skuta. Golovin nämner i sin rapport att nära Storskatan kom man till en holme där det stod en havererad skampaveja och en svensk skuta. Det kan mycket väl vara samma båt som Golovin talar om.

På hösten 1991 togs tio prov för dendrokronologisk datering vid Joensuu yliopisto. Undersökningen utfördes av Pentti Zetterberg och Jakobstads museum stod för finansieringen (10.000 mk). Två av proven hade intakt yta och de träden hade fällts på vintern 1709/10 (se närmare 1992 års läggerrapport). Dendrorapporten kunde inte i detta skede svara på var träden hade växt, men det är av mindre betydelse eftersom det är känt att ryssarna beslagtog fartyg efter behov under resan.

Trädprovens ålder och kanonkulorna som hittades föranleder oss att tro att farkosten varit med på ryssarnas expedition till Österbotten. Den nuvarande platsen för vraket är inte nödvändigtvis förlisningsplatsen. Vattendjupet är i dagens läge endast 1-3 meter. Det finns mycket litet lösfynd i vraket så det verkar som om det bogserats eller seglats till stranden och sedan tömts och övergivits.

FINNVIKEN 1994

Arbetsgrupp:
Jokilehto Ilpo
Jylhä Tom
Koistinen Heikki
Kurru Ville
Rönnlund Inger

Målsättning:

- att mäta och rita vraket
- att pumpa bort sand och lera ur vraket med ejektorpump för att få fram mera detaljer

Vi började med att bekanta oss med vraket (nya lägerdeltagare). Sedan fästes märkbrickor i fören (K) och aktern (P) samt på ett spant i mittdelen, styrbordssida (S1) och babordssida (B1). Härfter spändes band mellan dessa punkter för att underlätta ritandet och orienteringen "i vraket." Banden lämnades kvar för att underlätta kommande arbeten på stället.

Senare i veckan pumpades en del av mittpartiet och en del av fören. Den nykonstruerade ejektorpumpen visade sig fungera utmärkt, ävenom det finns vissa förbättringar angående utloppsrörets förankring som bör göras för att inte få den pumpade massan tillbaka ned i vraket.

Dyktid inalles: 16 h 55 min.

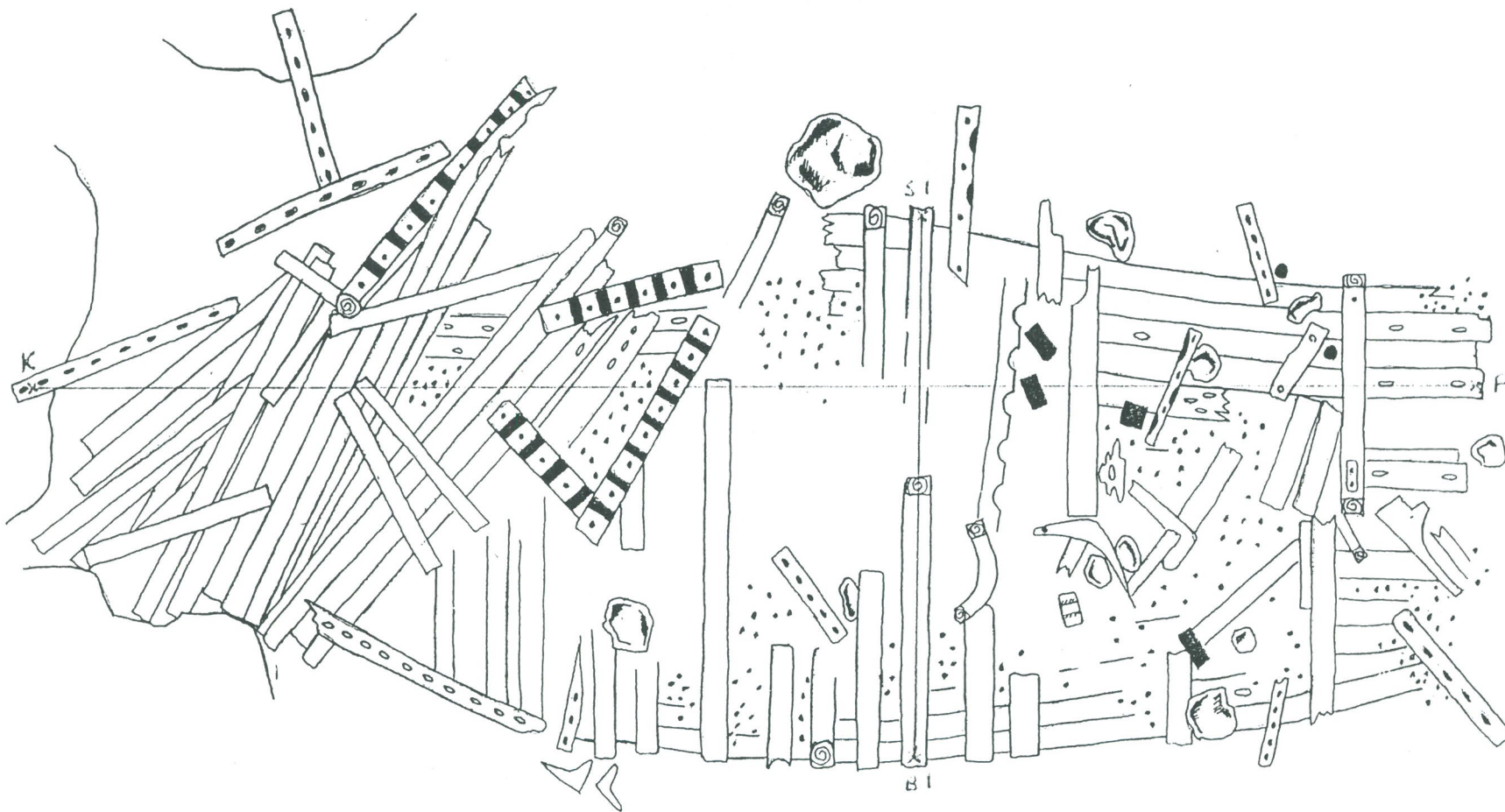
Utvärdering:

Alla som var med i arbetsgruppen torde ha en klar bild av vraket som det ser ut i dag. Vi fick en mycket tydlig ritning av det samt huvudmåttan (l=12,94 m, b=5,30 m). Två lösfynd togs upp (FV1, FV2) men kanonkulorna lämnades tillsviare kvar. Med banden på plats samt årets ritning skall det också bli intressant att se nästa sommar om vraket ändrat "utseende" under vintern.

Kommande läger:

Vraket borde pumpas helt tomt från sediment. Dels för att få fram eventuella lösfynd och, ännu viktigare, för att få fram konstruktionsdetaljer ss. skarvar i bordläggningen, ev. knän, ev. mastfot samt kölens utformning. Dessa skulle i så fall ritas av och mätas noggrant in situ. Med hjälp av ritningarna kunde man förhoppningsvis få vraktypen 100% identifierad samt också byggplatsen bestämd genom att jämföra med tidigare gjorda liknande fynd i Finland och Sverige. Endast om det hittas någon mycket speciell detalj skulle denna tas upp för konservering.

Tom Jylhä

NÄRPIÖ/FINNVIKEN 1994

LUONNOSPIIRROS VILLE KURRU

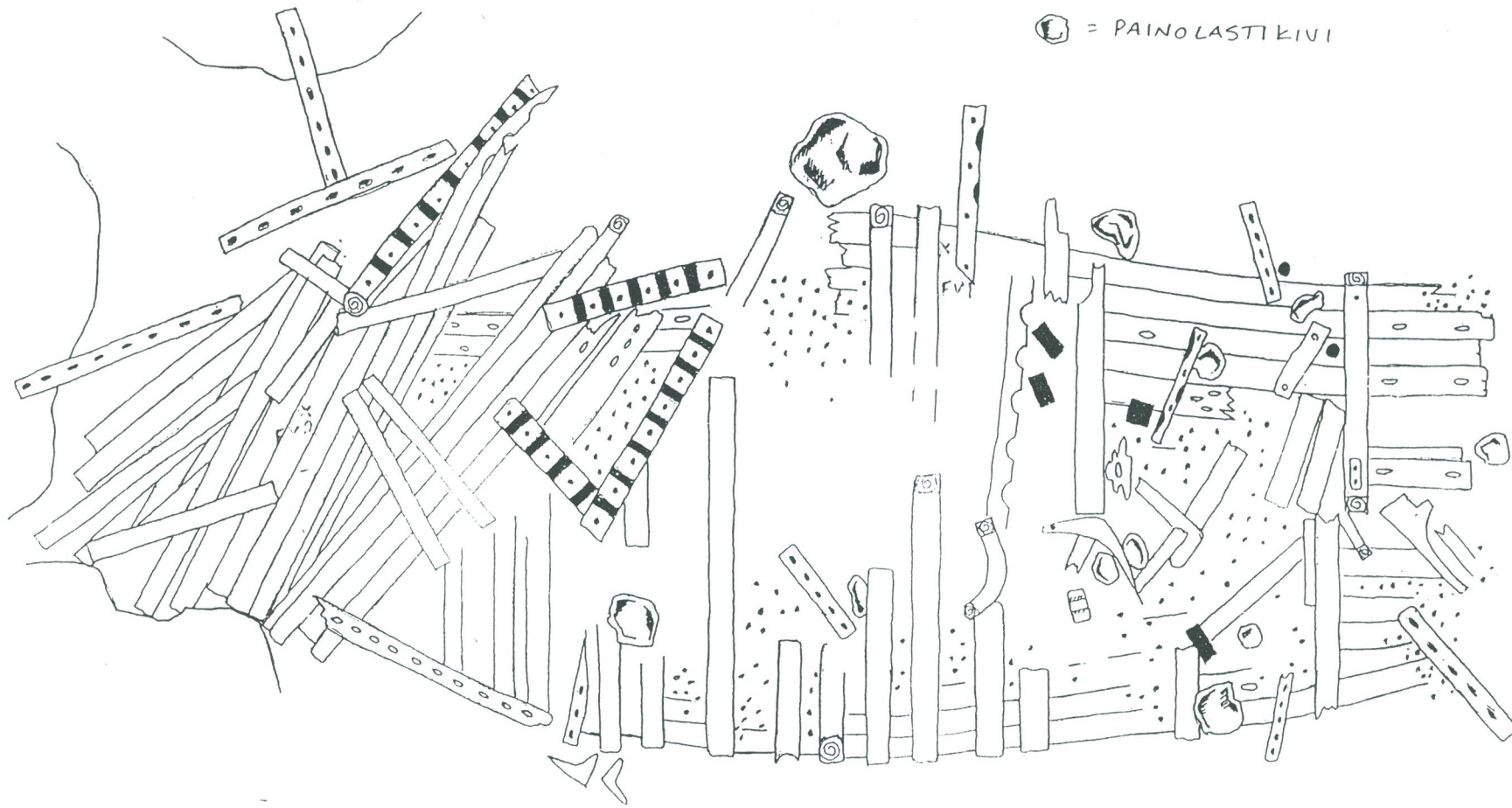
Ville Kurru

LÖYDÖT:

FV1 = LYIJY TANKO
FV2 = OHUT PYÖREÄ PUUESINE

- = TYKINKUULA
- = TIILI
- ⊙ = PAINOLASTIKIVI

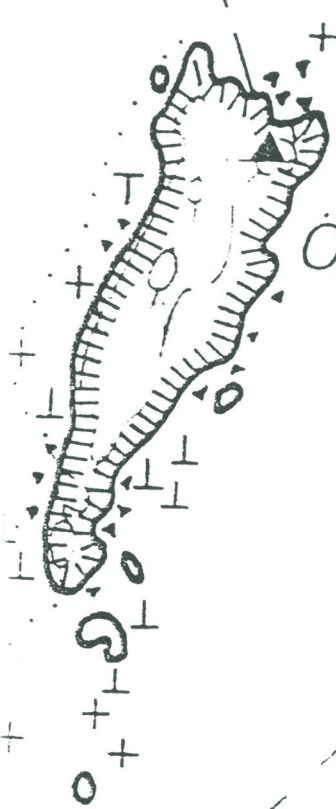
NÄRPIÖ / FINNVIKEN 1994

LUONNOSPIIRROS VILLE KURRU
Ville Kurru

Lyngbergen

Östsynnerstgrund

Höghällarna

2

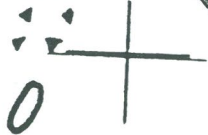
3

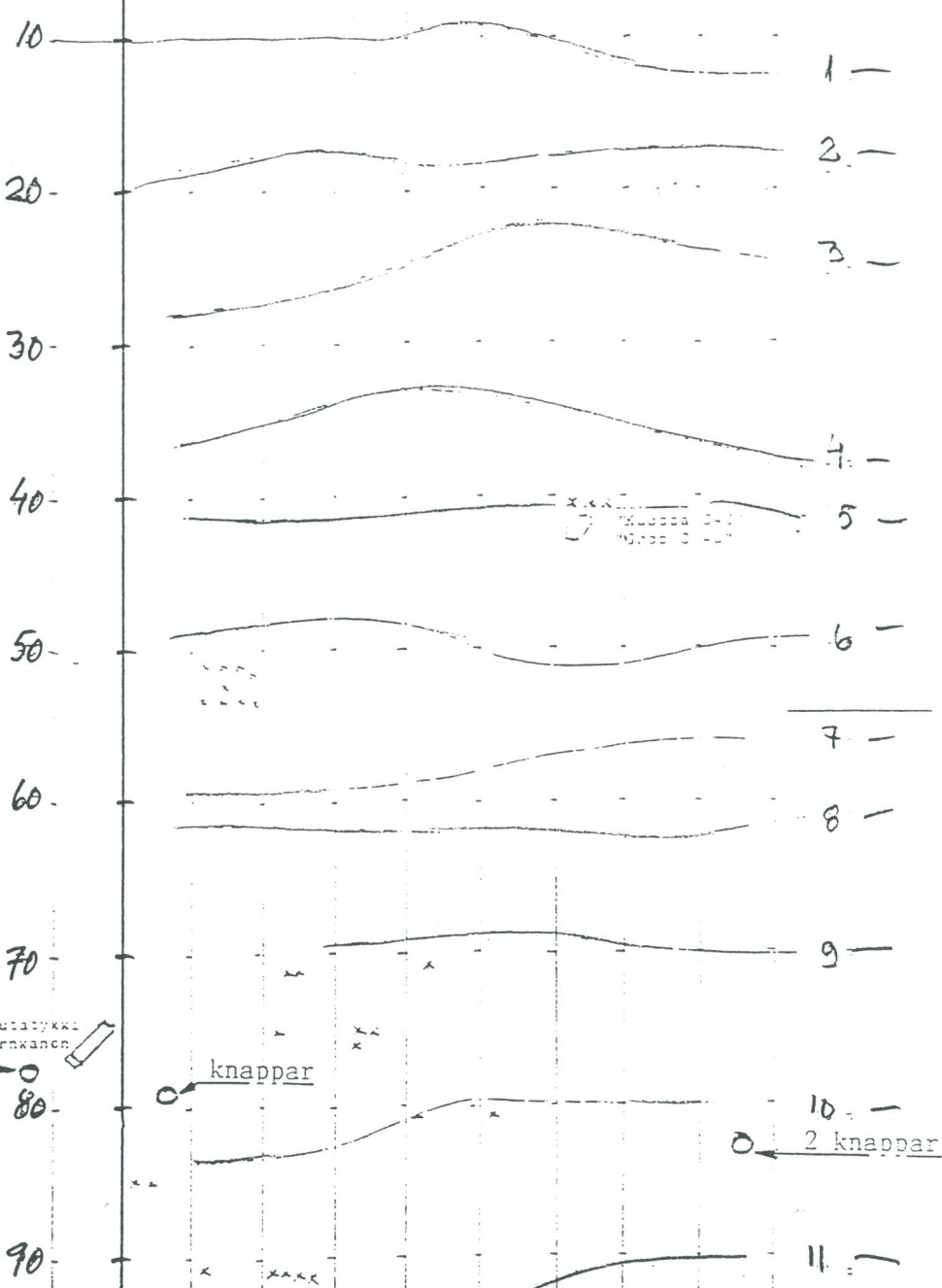
4

Svarthällan

T
+

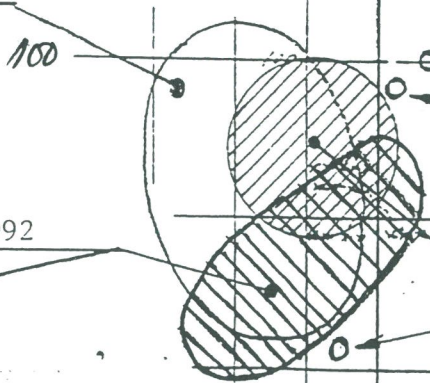
kopparplåt
 knappar, ben
 spänne

Rauttykät
 Järnkännen

knappar

10 -
 2 knappar

Fyndområde 1991

1994

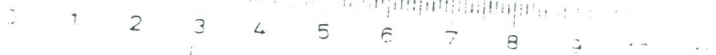
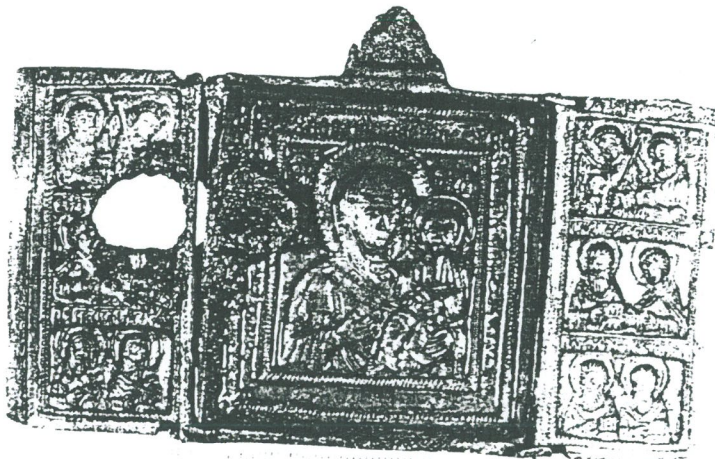
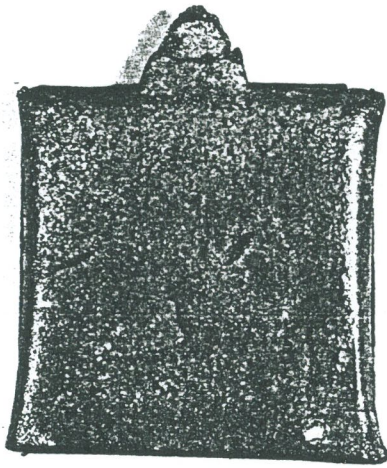
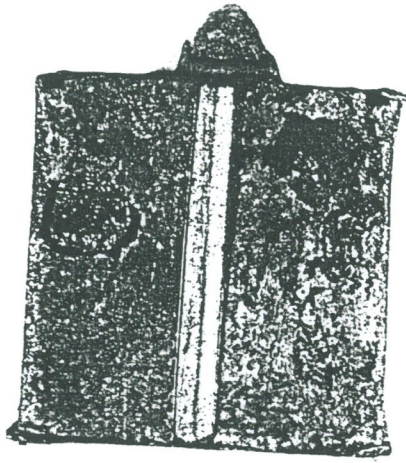
tydlig "gubbe"; ben, svärdsskaft, knappar

ben "vid sten"

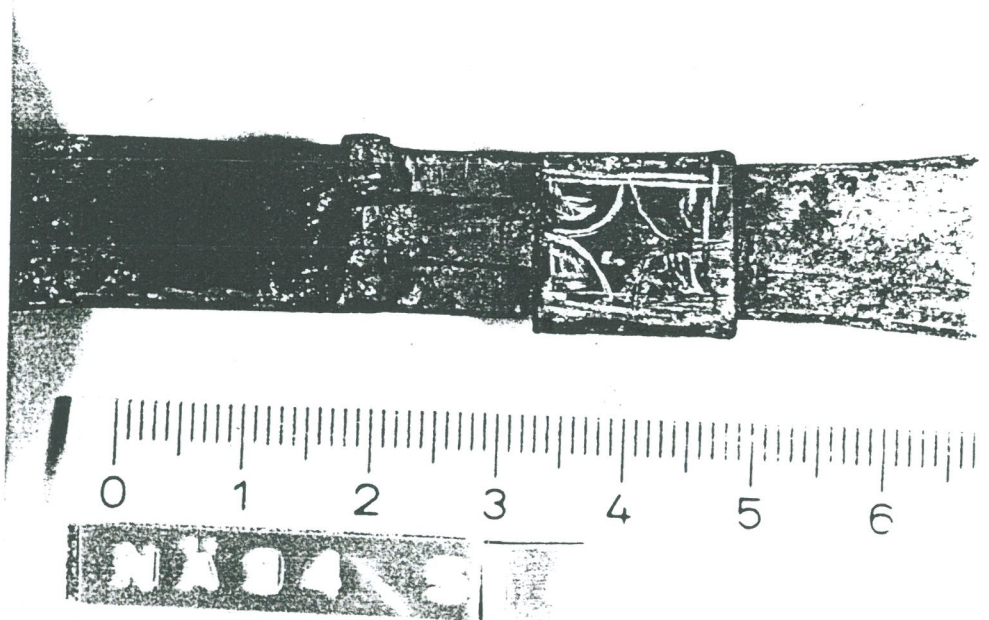
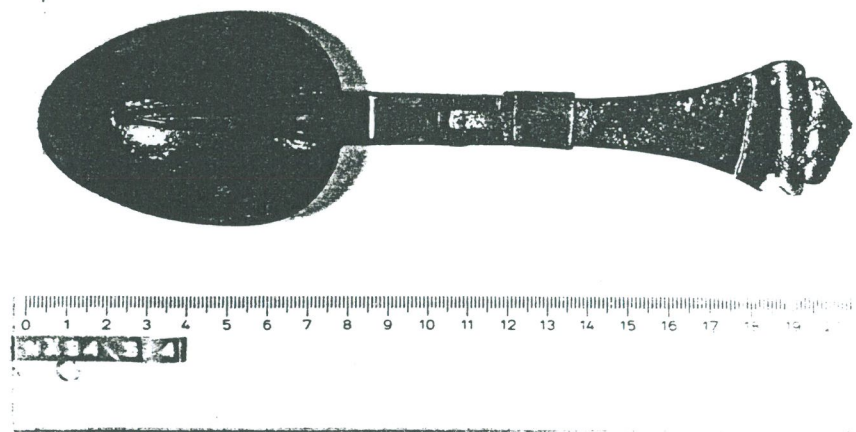
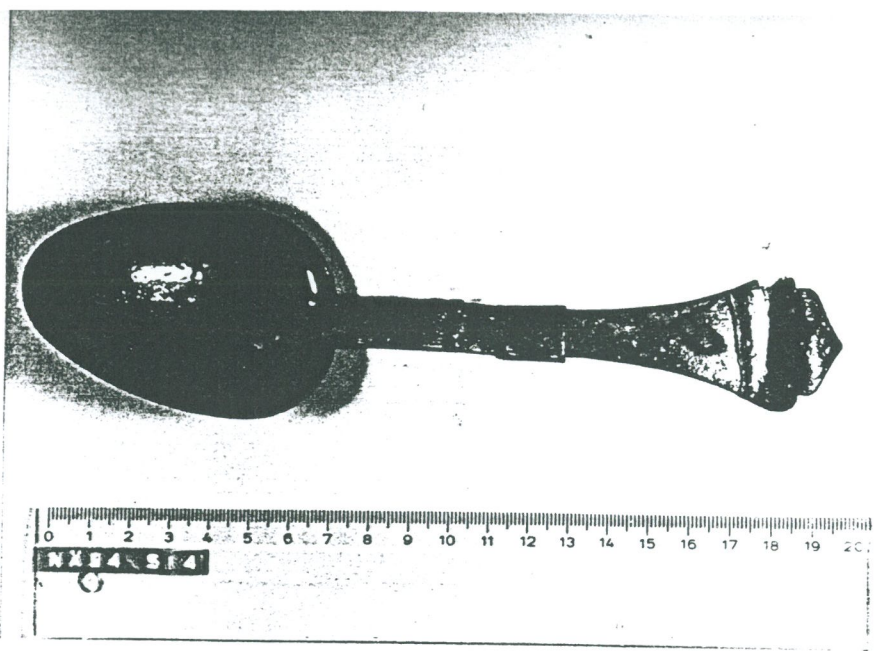
Fyndområde 1990

ryggsäck

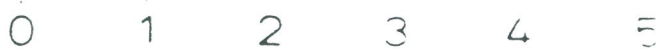
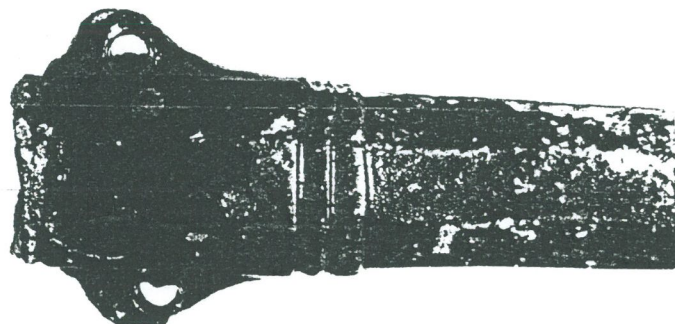
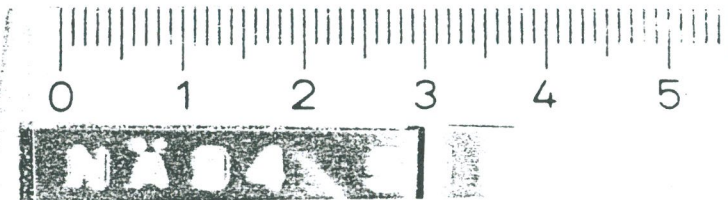
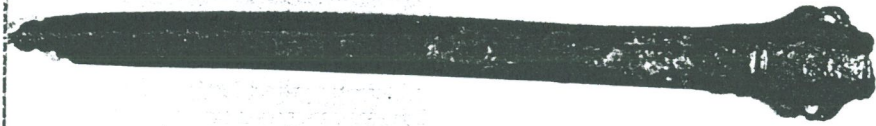
skalle; videofilm

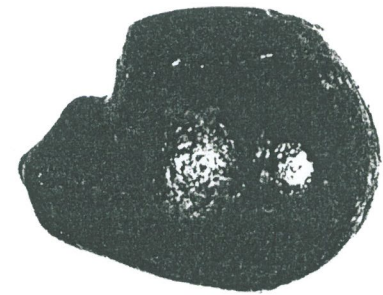
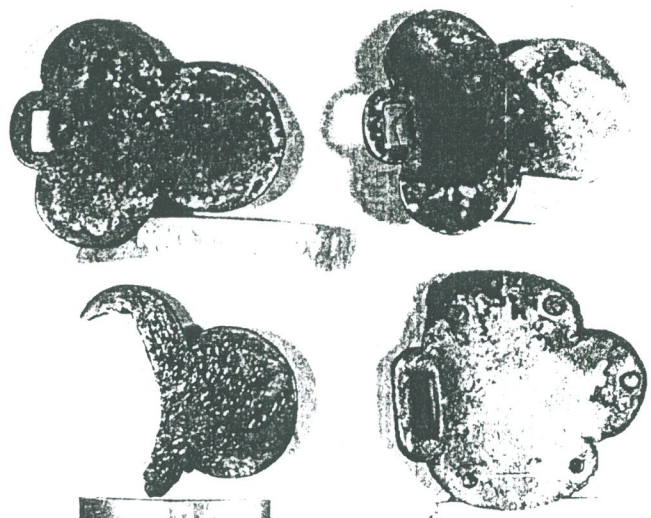
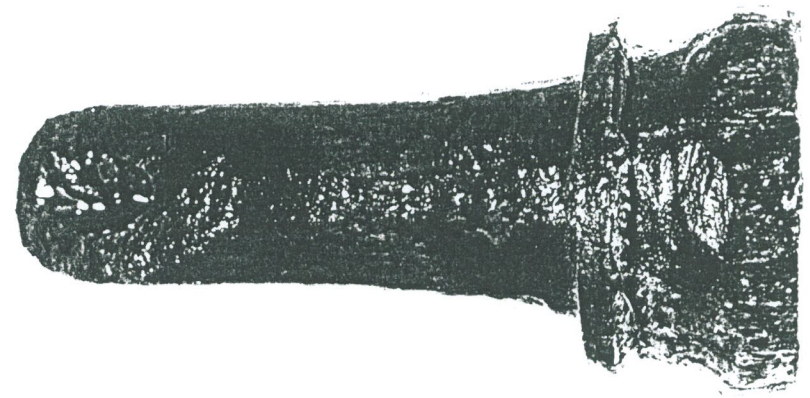
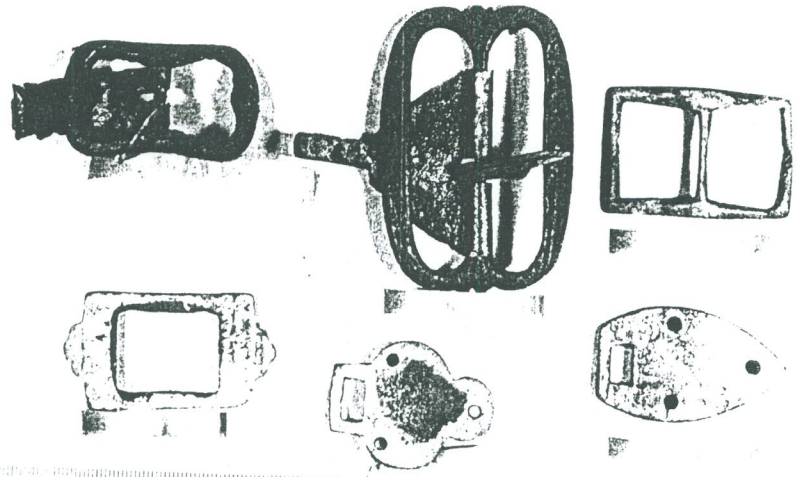

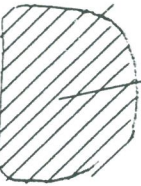

6

FYNDOMRÅDE 1994

Fiskestuga

Truthällan

T

T
T

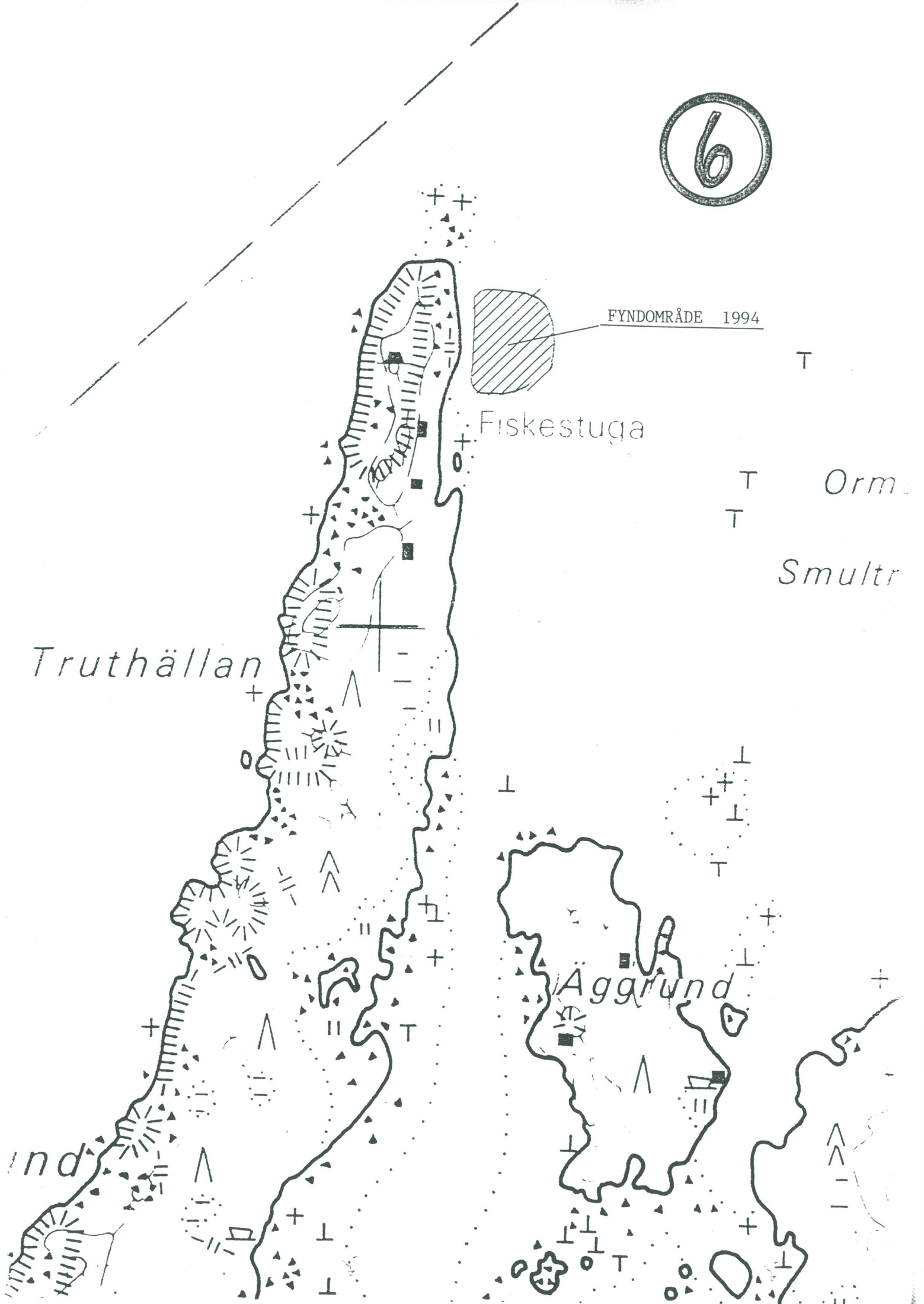
Orm

Smultr

Aggrund

Ind

Lägrets organisation 1994;

Administrativ organisatör; Jakobstads Muséum (Pekka Toivanen)

Praktiska organisatörer; Bothnia Navalis ry och SCUBA 77 rf

Inkvartering; på Ängsögrund benämnda holme (ägare Kalax bys samfälligheter) med fiskargilletts stuga som bas. Andra byggnader som kom till användning var Dan Granfors' hus, Johan Sundlin & Göran Manngårds stuga och inte minst bastun som finns på området. SCUBAs 20-personers tält och även privata kom till användning.

På Truthällan användes bragdhuset som tork- och kompressorställe.

Båtar; Närpes stads oljebekämpningsbåt, SCUBA 77 r.f:s båtar, samt Henrik Backas fiskebåt.

Finansiering; Bidrag från Undervisningsministeriet och Svenska Österbottens kulturfond (summa 13.000 mk).

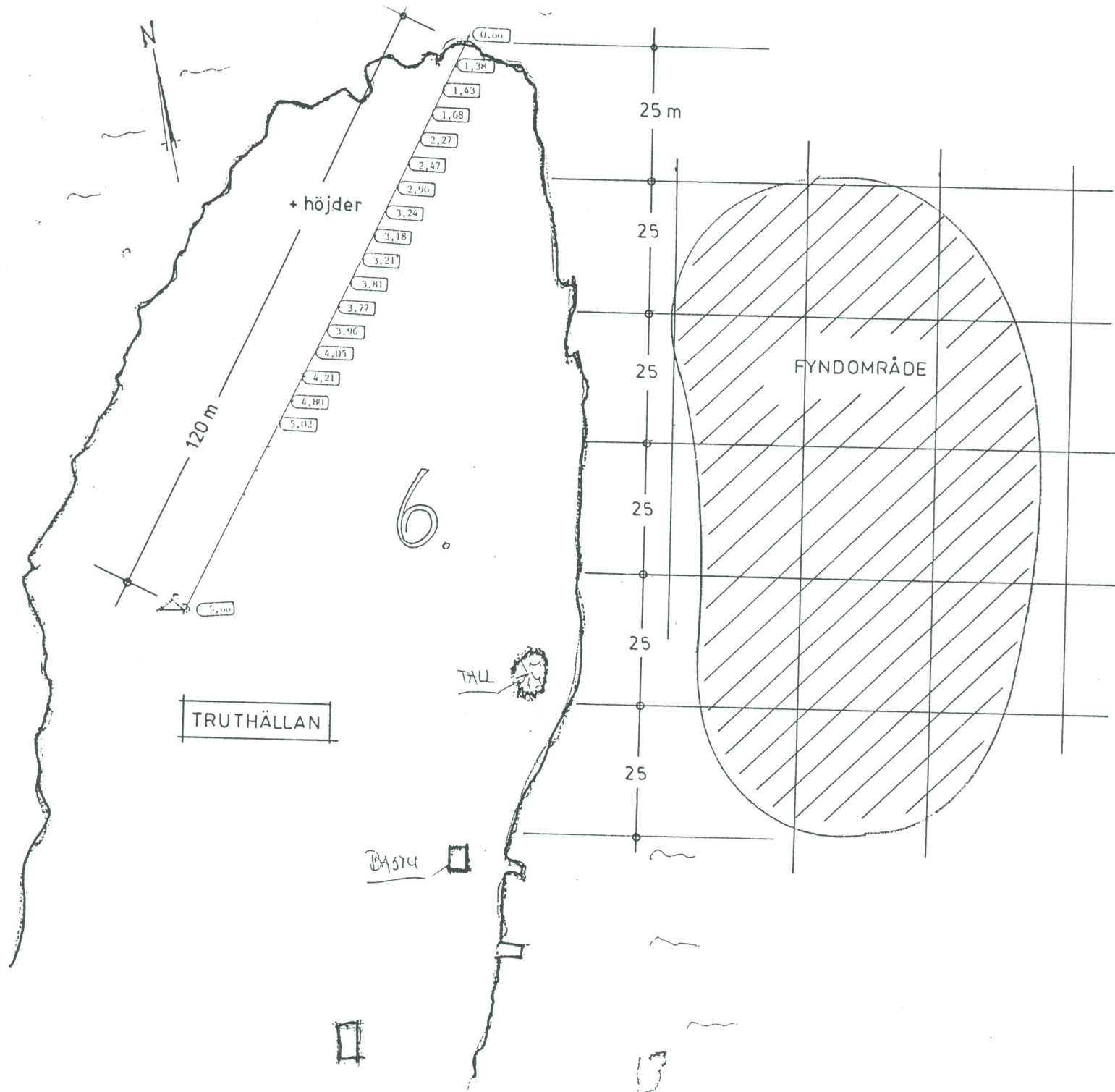
Bespisning; På lägerområdet (Ängsögrund) finns ett kök uppbyggt enkom för lägerveckan. Yrkesskicklighet kombinerad med dykintresse gjorde att lägerkocken utgör en viktig länk i sammanhanget. (Jan Lindeman).

Telekom; En lånad NMT 450 (Ola Knöös) och ett flertal andra NMT- och VHF-telefoner i båtarna.

Säkerhet; En räddningsplan finns i SCUBAs dykarbåt, jämte syre-aggregat. System med reservdykare praktiserades också under lägret.

Dykområden; jfr. med den dykplan som finns uppgjord för lägerveckan.

Dykningarna genomförs med Museiverkets vetskap (jfr. lov 23/311/1994) och sjöbevakarna i området (Kummelgrund) har också informerats om våra aktiviteter i ett skärgårdsområde där det råder dykförbud.

TRUTHÄLLAN

+ höjder

120 m

25 m

25

25

25

25

25

FYNDOMRÅDE

6.

TALL

BASTU

N

0,00

1,38

1,43

1,68

2,27

2,47

2,96

3,24

3,18

3,21

3,81

3,77

3,96

4,05

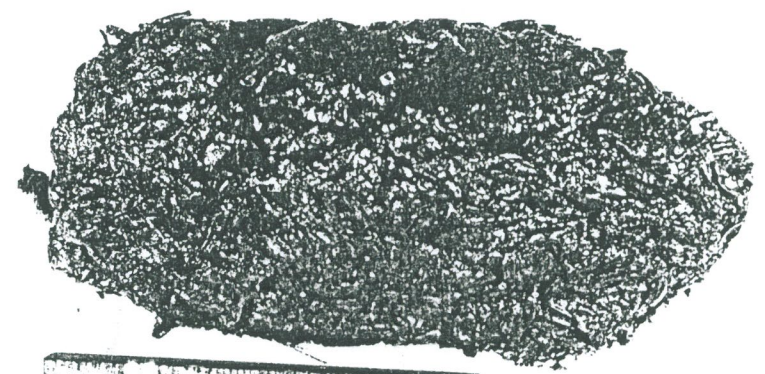
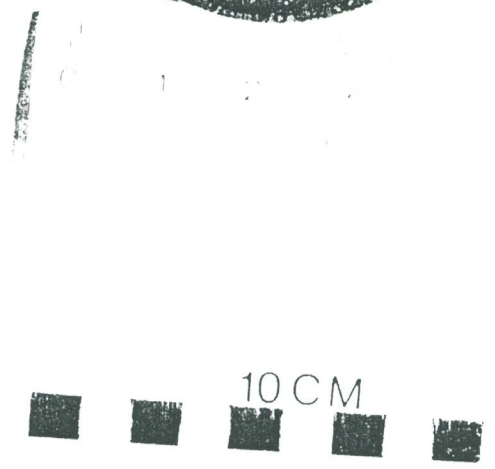
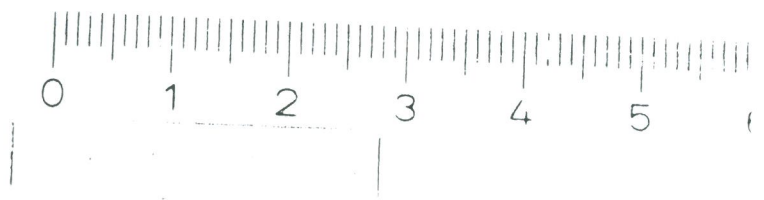
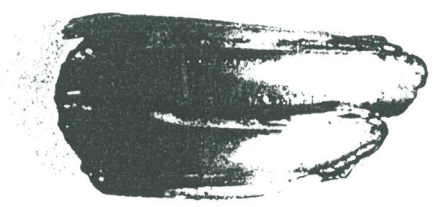
4,21

4,80

5,02

5,02

FYNDKATALOG NÄRPES 1994

SVARTHÄLLAN

S1	Piphuvud
S2	Vrakdel?
S3	Blocktrissa
S4	Reseikon
S5	Kopparmynt (denga)
S6	Tennknapp
S7	Oidentifierat metallföremål
S8/1-2	Tennknappar
S9/1-37	Mässingsknappar
S10	Mässingsknapp
S11	Mässingsknapp
S12	Tennknapp
S13	Tenntallrik
S14	Hopvikbar sked
S15	Fodral för penna
S16/1-9	Mässingsknappar
S17	Mässingsknapp
S18	Tennknapp
S19	Tändrör till granat
S20/1-4	Mässingsspännen
S21	Platt kopparföremål
S22	Del av kopparkittel
S23	Järnspik
S24/1-2	Blyplåtar
S25	Flintsten
S26	Läderstroffa

+ onumrerade blykulor

TRUTHÄLLAN

T1/1-49	Tennknappar (stora med dubbelörn)
T2	Mässingsspänne
T3	Mässingsspänne
T4/1-4	Mässingsspännen
T5	Mässingsknapp
T6	Tand av häst (ihålig; idisslare ?)
T7	Klump med sädeskorn
T8	Delar av koppargryta
T9	Kopparbeslag
T10	Lädersko
T11/1-3	Oidentifierade mässingsrör
T12	Handtag till koppargryta
T13/1-2	Tennknappar (mindre med dubbelörn)
T14	Tennknappar (överflyttade till T1)
T15/1-7	Tennknappar
T16	Mässingsknapp
T17	Mässingsknapp
T18/1-12	Tennknappar (med prickar)
T19	Tennknapp
T20	Tennknapp

T21 Mässingsgryta
T22 Mässingsknapp
T23/1-3 Mässingsspännen
T24 Flintsten
T26 Stolsben
T27 Tennknapp
T28 Tennknapp
T29/1-6 Tennknappar
T30 Mässingsknapp
T31 Mässingsknapp
T32/1-2 Mässingsknappar
T33 Flatjärn (köljärn?)
T34/1-3 Tennknappar
T35/1-3 Tennknappar

T36 Mässingsknapp
T37/1-2 Mässingsspännen
T38 Mässingsknapp
T39 Mässingsknapp
T40 Oval kupad mässingsplåt
T41 Avlångt svarvat träföremål

+ onumrerade blykulor

TRUTHÄLLAN; VRAKDELAR

TV1-3 Bottenstockar
TV4 Spant
TV5-6 Del av bottenstock?
TV7-16 Oidentifierade vrakdelar
TV17 Spant

FINNVIKEN

F1 Blystång
F2 Runt platt träföremål

Dyktider vid Bothnia Navalis' läger i Närpes 1994.

datum	plats (plan.område)	tid	
11.07	Storskatsund	19:26	
	Finnviken (1)	3:34	23:00 h
12.07	Svarthällan (2, 3 och 4)	43:02	
	Finnviken (1)	4:25	47:27 h
13.07	Truthällan (6)	36:17	
	Finnviken (1)	3:31	39:48 h
14.07	Svarthällan (2, 4)	32:04	
	Truthällan (6)	23:00	
	Finnviken (1)	3:30	58:34 h
15.07	Svarthällan (4)	21:13	
	Truthällan (6)	18:00	39:13 h
16.07	Truthällan (6)	26:32	
	Finnviken (1)	1:55	28:27 h
		total dyktid	236:29 h mmmmmmmmmmmm

Dykområdet "Storskatsund" fanns inte med i planerna för dykveckan, men efter diskussioner med resp. dykare från orten kom vi överens om att undersöka området söderom Finnviken (250 m) från land vid Storskatan.

Området är strategiskt vad gäller infarten till Järvöfjärden, men några fynd gjordes överhuvudtaget inte, varför det avfärdades som ointressant tills vidare. I detta sammanhang kan noteras att man inte använde metalldetektorer vid nämnda dykningar.

Dykområdets startpunkt började vid 250 m söderom Finnviken och 200 m längre söderut. Området närmast Finnviken har undersökts vid tidigare tillfälle.

LÄGERDELTAGARE I NÄRPES 11-17.07.1994

	11	12	13	14	15	16	17
Hakkila Inga-Lill		x	x	x			
Jokilehto Ilpo				x	x		
Jokilehto Jarkko				x	x		
Lund Rolf	x	x					
Jylhä Tom	x	x	x	x	x	x	x
Tarpio Jari		x	x	x	x	x	x
Tarpio Pentti		x	x	x	x	x	x
Hellén Martti	x	x	x	x	x	x	x
Holmqvist Joakim						x	x
Sjöstrand Jan	x	x	x	x	x	x	x
Ålander Carola	x	x	x	x	x	x	x
Kurru Ville	x	x	x				
Koistinen Heikki	x	x	x	x	x		
Hietikko Asko	x	x	x	x	x	x	x
Granith Kenth		x	x	x	x	x	x
Nordberg Ulf	x	x	x	x	x	x	x
Lassas Anders	x	x	x	x	x		
Rönnlund Inger	x	x	x	x	x	x	x
Byggnings Lorens	x	x	x	x	x	x	x
Svedman Märten	x	x	x	x	x	x	x
Bäckström Bo	x	x	x	x	x		
Lindeman Jan (lägerkock)	x	x	x	x	x	x	x
Backa Henrik		x	x	x	x		x
Backa Jonas	x	x	x	x	x		
Backa Linda				x			
Råstu Pia				x	x		
Nordgren Greta	x	x		x	x		
Forsström Patrik			x		x		
Skrifvars Karl-Christer			x				
Skrifvars Johan	x	x	x		x		
Nylund Roy	x	x		x			
Sand Åsa	x	x		x	x		
Bäckström Michael	x			x			
Skrifvars Kenneth	x	x	x	x	x	x	x
Högnäs Jan-Anders	x	x	x	x			
Ålander Guy	x	x					
Enlund Britt-Marie		x	x	x	x	x	x
Enlund Chatrine		x	x	x	x	x	
Ojala Kaj			x	x			x
Greggas Björn				x			
Klavus Ove						x	x
Knöös Ola (lägerchef)	x	x	x	x	x	x	x

Epilog

Så här i efterskott är det skönt att kunna konstatera att lägret lyckades bra såväl fyndmässigt som vädermässigt.

Antalet dyktimmar blev rekordmånga, vilket är en bra indikation på hur folk har upplevt en så pass arbetsam vecka det var frågan om. Det är i stort sett tre saker; arbeta, äta och sova, vilket betyder att köket måste fungera och är en viktig del av lägerverksamheten. Även sovandet är viktigt, man kan tycka att "tystnad" är lite obefogat när det gäller äldre människor, men det har visat sig att systemet fungerar och inte är något irritationsmoment i sammanhanget. Själva arbetet har vi försökt få ut i flera olika grupper, vilket betyder att arbetsledningen fungerar bättre, man bildar naturliga grupper och fungerar bättre då man trivs i hop. Denna problematik är ju till för att lösas av lägerledningen, men det är väl ändå viktigast att slutresultaten tillfredsställer samtliga parter, vilket jag vågar påstå att det gjorts.

Konkret vad gäller området vid Truthällan skulle jag vilja få rutnätet igång för att kanske få en klarare bild av fyndens inbördes läge, om nu detta är något väsentligt inom ett så pass koncentrerat område som det ändå är frågan om. De bottenstockar vi funnit har inte några som helst mönster utan man har slumpmässigt hittat dem hur som helst. När vi hittade första bottenstocken på lägret försökte vi göra ett schakt med mammutpumpen, men det var enda trävirket av rang i närområdet. En del andra fynd gjordes, men inte något som skulle tyda på delar av garnering eller dylikt kunde upptäckas. Inga andra sannolika vrakrester upptäckte man heller, utan en hel del lösa fynd, s.s. delar av koppargryta, klump av säd (korn ?) avlångt svarvat träföremål (stolsben) och knappar.

Det finns en hel jobb kvar i området blott vi får fortsätta undersökningarna (botteninventeringarna) för våra övervakande organ. Man får hoppas att vi gör ett arbete som gagnar marinarkeologin och inte tvärtom. I detta sammanhang kanske man kunde placera en och annan intresserad på skolbänken några dagar, för att få en seriös anda till stånd inom en större del av dykarkåren. I detta nu ~~är~~ jag att det fungerar bra, men som vi vet ändras tiderna och vi med den, varför vi behöver ha upp ögonen för att gå klarsynta in i framtiden.

Till Er alla som bidragit till att genomföra ett dylikt läger, TACK SKALL NI HA !

Ola Knöös
lägerchef